

Ekonomsko-socijalne promjene u suvremenome finskom društvu

Stefica Deren-Antoljak

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

U posljednjih dvadeset godina Finska je od tradicionalne i izrazito poljoprivredne zajednice prerasla u modernu, industrijski visokorazvijenu zemlju. Utjecaj znanstvenotehničke revolucije, upotreba novih izvora energije, visok stupanj društvene podjele rada, ekspanzija obrazovanja, diferencijacija strukture zanimanja, stalni porast životnog standarda važniji su faktori koji su stvarali uvjete za mijenjanje ekonomske strukture, dinamičniji razvoj i modernizaciju finskog društva. Niz ekonomskih promjena postupno je mijenjao i postojeću fizionomiju i profil socijalne strukture finskog društva. Promjene u strukturi industrije i u strukturi zanimanja od sredine 60-tih godina odvijale su se takvom brzinom da su sektori industrije, građevinarstva i usluga doživjeli ekspanziju kojom je nadmašena uloga poljoprivrede u finskom društvu, kako u vrijednosti proizvodnje, tako i u pogledu broja zaposlenih. Velika strukturalna promjena rezultirala je ekspanzijom novih zanimanja na račun poljoprivrede i označila uzdizanje industrijske radne snage i radne snage zaposlene u sektoru usluga na vodeće pozicije u društvu. Naglašena uloga tercijarnog sektora u visokorazvijenome finskom društvu javlja se kao pratilac suvremene i moderne nacionalne industrije, odnosno privredne razvijenosti zemlje. Taj proces privrednog razvitka, kojeg obilježuje opadanje primarnog sektora, prvo u korist sekundarnog, a kasnije u korist tercijarnog sektora iz osnovne mijenja strukturu populacije i život ljudi u cjelini. Prevladavajući položaj tercijarnog sektora i njegova daljnja ekspanzija imaju poseban značaj i dalekosežne društvene posljedice za cjelokupnu ekonomsko-socijalnu transformaciju modernoga finskog društva.

Među visokorazvijenim zemljama Zapada Finska je s 4,8 milijuna stanovnika,¹ odmah iza Norveške i Islanda, najmanja nacionalna grupacija. Međutim, po površini, Finska se nalazi na petom mjestu u Evropi, iza Francuske, Švedske i Sovjetskog Saveza. Većina njezina stanovništva² koncen-

1 Pekka Teräs and Hilikka Vihavainen, *Structure and Development of the Finnish National Economy*, Kansallis-Osake-Pankki, Economic Review, br. 1/1982, Helsinki, str. 20.

2 *Facts about Finland*, Union Bank of Finland, Helsinki 1983, str. 2.

trirana je u industrijskom području jugozapadnog dijela, u blizini Baltičkog mora,³ što ukazuje na neravnomjeran razvoj pojedinih područja i neravnomjernu koncentriranost radničke klase.

Politički razvoj Finske ima veoma osebujnu i drugu povijest. Poslije višestoljetnog (1154—1809) postojanja u sastavu švedskog kraljevstva, Finska je 1809. došla u sastav ruskog carstva i dobivši status »autonomnoga velikog kneževstva« u njemu ostaje sve do 1917. godine. Poslije oktobarske revolucije Finska se proglasila nezavisnom republikom, prekinuvši sve političke veze s Rusijom.⁴

Geografski položaj, fizički uvjeti, prirodni resursi, populacija, društveno-ekonomski i kulturni progres značajniji su faktori koji su duboko utkani u političku povijest Finske. Smještena na krajnjem sjeveru Evrope, Finska je dugi niz godina ostajala izvan glavnih tokova evropske politike. Međutim, u periodu velikih historijskih promjena, borbe za vlast i dominaciju susjednih država, postupno ulazi na evropsku političku scenu. Odnosi između Švedske i Rusije i uloga koju su te zemlje imale u evropskoj i svjetskoj politici bili su nesumnjivo važniji vanjski faktori koji su utjecali na politički razvoj Finske.⁵

Unatoč dubokim kulturnim vezama s drugim skandinavskim zemljama, finsko društvo pokazuje mnoge vlastite specifičnosti i značajke. Do intenzivnijeg kontakta s novim političkim idejama, koje su strujale sa zapada prema istoku, u Finskoj je došlo znatno kasnije nego u drugim skandinavskim zemljama.

Proces industrijalizacije u modernom značenju riječi, za razliku od većine zemalja zapadne Evrope i SAD, započeo je relativno kasno, u drugoj polovici 19 stoljeća, točnije oko 1860. godine. Naime, za 60-te i 70-te godine prošlog stoljeća vezuje se prodiranje kapitalizma u Finsku koje je, s jedne strane, ostvarilo domaćem stanovništvu nove mogućnosti socijalno-ekonomske afirmacije a, s druge, dovodilo do niza promjena u ekonomskom i političkom životu zemlje.

Proces transformacije feudalnog režima istovremeno je nosio u sebi elemente novog društvenog sistema, zasnovana na proizvodnji za tržište i orijentirana prema uspostavljanju privatnog vlasništva nad zemljom. Taj se proces odvijao kroz razvoj finske poljoprivrede i šumarstva, koji sve više proizvode za šire tržište, te kroz porast industrijskih i trgovačkih centara u kojima se javlja potreba za poljoprivrednim proizvodima.⁶ Težnja za moder-

3 Finska (Suomi) je smještena u sjevernoj Evropi između 60 i 70 stupnja geografske širine. Jedna trećina Finske leži sjeverno od Arktičkog kruga. Od ukupne površine Finske (338 000 km²) 58% otpada na produktivne šumske površine, 21% na neproduktivno ili slabije produktivno zemljište, 9% na vodene putove, 8% na oranice i 4% na izgrađena područja. Podaci uzeti iz: *Agricultural in Finland*, Helsinki 1982, str. 4.

4 Paavo Kastari, *The Finnish Constitutional System and its Development* u: »Constitution Act and Parliament Act of Finland«, Helsinki 1967, str. 5.

5 L. A. Puntila, *The Political History of Finland 1809—1966*, Helsinki 1974, str. 9.

6 U prekapitalističkoj fazi razvoja najveći dio stanovništva bavio se isključivo poljoprivredom i šumarstvom. Stupanj razvoja proizvodnih snaga u to doba

nizacijom zemlje omogućila je da, paralelno s tradicionalnim zanatskim radionicama, nikne manufakturno-tvornička proizvodnja kapitalističkog tipa. Pojavljuju se prve tvornice tekstila, papira i prve tvornice za preradu željezne rudače.

Osnovni uvjeti za razvoj kapitalističkih društvenih odnosa u Finskoj — uzroci pojava privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, oslobođenje radne snage i proizvodnje za tržište — javljaju se djelomice utjecajem vanjskog faktora, tj. rastuće potražnje za finskim drvetom na evropskom tržištu, a djelomice su rezultat unutrašnjega ekonomskog razvoja finskog društva. Relativno široka unutrašnja autonomija u okviru ruskog carstva pružala je osnovu i otvarala velike mogućnosti vlastitome ekonomskom i kulturnom razvoju zemlje. S druge strane, izvoz drva omogućio je postupan industrijski razvoj i materijalni privredni napredak, stvarao novi izvor prosperiteta za privatne farmere, koji su bili i vlasnici šumskih površina, te razvoj vanjske trgovine koja je donosila opći prosperitet zemlji. Do tog vremena nije bilo dovoljno kapitala koji bi dao početni impuls industrijskom razvoju zemlje. Poduzeća su bila prilično mala, a postotak onih što su zarađivali za život u manufakturnoj industriji porastao je od 4,40% u 1760. na 8,00% u 1890. godini.⁷ Uvjeti pojave nacionalne buržoazije, kao i rađanje radničke klase, djelomice su autohtoni procesi, a djelomice su nerazdvojivo povezani s međunarodnim položajem Finske.⁸ Socijalna diferencijacija, uvjetovana novim ekonomskim odnosima, odvijala se relativno sporo.

Dinamičniji razvoj mlade nacionalne finske industrije u to doba neposrednije je povezan s ekonomskim životom i uopće ekonomskim procesima carske Rusije. Široko unutrašnje rusko tržište, kao i povoljni uvjeti na niemu otvarali su velike mogućnosti kako za plasman proizvoda finske industrije (papira, tekstila, stakla, kožnih i metalnih proizvoda), tako i za bogaćenje nove klase koja je nastajala — finskih kapitalista. Zapošljavanje u industriji, u trgovini i prometu, kao i u novim zanimanjima što su nicala kao rezultat promijenjenih ekonomskih uvjeta, dovodilo je do pojačane socijalne mobilnosti grupa i pojedinaca. Ta pojačana socijalna mobilnost, tj. migracije sa sela u grad i fluktuacija radne snage iz poljoprivrede u gradske privredne aktivnosti iz koje se uglavnom regrutirala najamna radna snaga u industriji, nastavila se i u kasnijim desetljećima. U periodu od 1860. do 1890. višestruko se povećao broj osoba zaposlenih u drvenoj, metaloprerađivačkoj i tekstilnoj industriji, kao i u industriji papira. Za ilustraciju poslužit ćemo se slijedećom tabelom:

veoma je nizak. Proizvodi se isključivo za usko domaće tržište i uz minimalnu primjenu tehnike. Trgovina se obavlja uglavnom u okviru razmjene između grada i okolnih mjesta unutar zemlje, dok vanjska trgovina još nije razvijena.

7 Witold Morawski and Paavo Seppänen, *Industrialization and modernization* u: Erik Allardt and Włodzimierz Wesolowski (ed.) »Social Structure and Change, Finland and Poland, Comparative perspective«, Warszawa 1978, str. 19.

8 Pekka Kosonen, *Međunarodnoe položenie Finljandii* u: Pekka Kosonen (rukovodilac kolektivnog rada), »Finljandskij kapitalizm«, (prijevod s finskog), Moskva 1983, str. 151.

Ukupna (bruto) vrijednost industrijske proizvodnje
i zaposlenost

	ukupna vrijednost		broj radnika	
	1860.	1890.	1860.	1890.
Grane industrije	1860.	1890.	1860.	1890.
Drvena industrija	2 929	33 009	1 244	9 164
Metaloprerađivačka	7 792	25 294	6 307	9 986
Tekstilna	7 312	22 189	3 540	6 667
Industrija papira	808	12 303	389	3 464

Podaci uzeti iz: Pekka Kosonen (rukovodilac kolektivnog rada), *Finlandskij kapitalizam*, (prijevod s finskog), Moskva, 1983. str. 17.

Unatoč industrijskom razvoju, poljoprivreda je zadržala relativno važno mjesto u finskoj ekonomiji. Njezin pretežno agrarni karakter izražen je u činjenica da je 70% ekonomski aktivnog stanovništva bilo zaposleno u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu sve do 1930. godine.⁹ Međutim, u oblasti poljoprivrede 90-tih godina 19. i početkom 20. stoljeća sve je izraženiji proces polarizacije tradicionalnoga poljoprivrednog stanovništva. Paralelno s elementima ekonomske i socijalne diferencijacije, tradicionalno finsko društvo karakteriziraju zaoštrene klasne proturječnosti i sukobi. Kriza tradicionalne poljoprivrede dostigla je vrhunac u nerodnim godinama: 1862, 1865. i 1867.

Evolucija tradicionalnoga poljoprivrednog stanovništva odvijala se relativno brzo, izazivajući dezintegraciju i raslojavanje tako da su, prema nekim procjenama, 1910. godine u strukturi poljoprivrednog stanovništva 40% činili seljaci-vlasnici zemlje, a 60% seljaci bezemljaši. Kako je potražnja za zemljom bila veća, seljaci koji nisu raspolagali vlastitom zemljom uzimali su ovu u zakup od zemljovlasnika. Interesantno je napomenuti da je porast seljaka-bezemljaša, prisutnih bijedom i nemogućnošću osiguranja zaposlenja i neophodnih materijalnih uvjeta života, primoravao velik broj radne snage iz poljoprivrede, koja nije raspolagala vlastitom zemljom, da napusti Finsku i emigrira u druge zemlje u kojima su mogućnosti zapošljavanja bile znatno veće. Tako je, na primjer, ta pojava pridonijela da je u periodu od 1893. do 1915. iz Finske emigriralo oko 250 tisuća ljudi.

Značajnu ulogu u društveno-ekonomskom preobražaju Finske u drugoj polovici 19. stoljeća imala je država. Uloga države bila je određena zahtjevima ubrzanoga industrijskog razvoja u svim važnijim privrednim granama. Nizom zakonskih propisa i mjera¹⁰ država je poticala ekonomski razvoj i tehnički progres, orijentirala privredu i raspolagala financijskim sredstvima neophodnim za unapređenje industrijske proizvodnje. U ruke države prešle su ne samo neke ključne privredne grane, nego i veći broj akcija.

9 Tapani Valkonen, *Economic Development and Regional Population Redistribution: A Comparative Study of Finland, Norway, Sweden and Wisconsin 1900-1907*, Research Report, Research Group for Comparative Sociology University of Helsinki, br. 7, 1975, str. 13.

10 Među važnije zakone možemo ubrojiti zakon iz 1857. kojim se dopušta gradnja tvornica drvene industrije; godine 1864. donešen je zakon o dioničarskim društvima itd. V. više u: Sakari Hejkinen i Pekka Kosonen, »O razvitku kapitalizma«, u: Pekka Kosonen, *Finlandskij kapitalizam*, str. 15.

Proces prodiranja stranog kapitala, prije svega ruskog, norveškog i švedskog, otpočeo je u početnoj fazi industrijalizacije zemlje. No, njegov značaj i zahvat u finskiu privredu nisu bili presudni za ekonomski razvoj zemlje. Krajem 10. stoljeća Finska je bila relativno ekonomski nezavisna od drugih kapitalističkih država, što se može objasniti time što u zapadnoj Evropi kapitalizam još nije stupio u imperijalističku fazu, zatim činjenicom što druge evropske države nisu imale pravu predodžbu o zalihama finskog drveta i, napokon, specifičnim i relativno autonomnim položajem Finske u sastavu carske Rusije. Devedesetih godina prošlog stoljeća, paralelno s industrijskim razvojem Finske, započeo je proces centralizacije proizvodnje i koncentracije kapitala. Veća privredna kriza koja je započela oko 1900. godine samo je ubrzala taj proces. Tako su, na primjer, 1909. proizvođači sulfatne celuloze osnovali svoju kompaniju »Suomen selluloosajuhdistjus«. Monopolizacija proizvodnje ubrzo je započela i u drugim industrijskim granama: drvnoj, papirnoj, metaloprerađivačkoj i tekstilnoj. Početkom stoljeća industrija Finske prerađa u monopolističku fazu.

Struktura privrede svakako je utjecala na formiranje i profil radničke klase. Naime, spori tempo industrijskog razvoja i slabo zastupljeni moderni oblici privređivanja u drugoj polovici 19. stoljeća rezultirali su sporim porastom radničke klase, što je bila velika prepreka afirmaciji i rastu sindikalnog pokreta i zaštiti neposrednih socijalno-ekonomskih interesa najamnih radnika. Tek početkom ovog stoljeća brže raste broj industrijskih radnika. Revolucionarna zbivanja u Rusiji u periodu između 1905. i 1907. svakako su pridonijela radikalizaciji finskoga radničkog pokreta.

Ekonomski potresi izazvani težnjom za nezavisnošću, građanskim ratom, prvim svjetskim ratom i oktobarskom revolucijom imali su određene reperkusije i izravno su se odrazili na privredu Finske i posebno na njezinu vanjsku trgovinu. Već krajem prošlog stoljeća kapitalistički razvoj Rusije i konkurentski interesi ruskih kapitalista izravno su djelovali na ograničavanje finske izvozne trgovine uvođenjem sistema carina kao sredstva zaštite svojih proizvođača. Finska privreda postupno je gubila privilegije na prostranome ruskom tržištu, prinuđena da izvoz iz nekih industrijskih grana, prije svega industrije papira i drveta, orijentira na nova svjetska tržišta, dok su druge grane postojeće nacionalne industrije našle kompenzaciju u proširenju domaćeg tržišta.

Period nakon 1917. godine, kad se Finska proglasila nezavisnom republikom i stekla ne samo političku nego i ekonomsku nezavisnost prekinuvši sve veze s Rusijom, otvorio je perspektivu ubrzanoga privrednog, prije svega industrijskog razvoja, osobito u drvnoprerađivačkoj, tekstilnoj, prehrambenoj i metaloprerađivačkoj industriji. Tu etapu karakterizira postupno jačanje finskih industrijskih monopola, prije svega drvoprerađivačkih, na svjetskom kapitalističkom tržištu i porast procesa koncentracije kapitala. Ujedinjena banka sjevernih zemalja i Nacionalna akcionarska banka Finske sredinom 30-tih godina upravljale su s tri četvrtine svih finansijskih aktiva trgovačkih banaka.

Nove ekonomske i političke okolnosti uvjetovale su formiranje grupa industrijskih kapitalista, koje su se pretvorile u utjecajnu snagu, i to ne samo u privrednom životu, nego su imale značajan utjecaj na donošenje svih najvažnijih odluka za život države i društva.

Interesantno je, međutim da je, unatoč snažnijemu industrijskom razvoju i porastu izvoza, Finska između dva svjetska rata ipak ostala prvenstveno agrarnom zemljom, što potvrđuje i podatak da je u tom periodu dvije trećine od ukupne radne snage bilo zaposleno u poljoprivredi i šumarstvu, a manje od jedne petine u industrijskom sektoru. U tom periodu nije došlo do bitnijih promjena u strukturi finske industrije. Prerađivačka industrija ostala je dominantnom industrijskom granom. U okviru prerađivačke industrije, drvoprerađivačka industrija i industrija papira zauzimaju prvo mjesto. Te dvije grane sudjeluju s najvećim udjelom (80%) u novootvorenoj vrijednosti finskog izvoza. Najveći dio izvoza obavljen je s Engleskom, Njemačkom i Sjedinjenim Američkim Državama. Na razvoj nacionalne industrije i poljoprivrede povoljno je utjecalo zaoštavanje opće krize kapitalizma. Kratkotrajna kriza, koja je započela 1924, najviše se osjetila u tekstilnoj, kožnoj i metaloprerađivačkoj industriji. Međutim, velika svjetska ekonomska kriza 1929—1933. nepovoljno je utjecala na privredu Finske u cjelini, jer je ona zapala u stanje zastoja, a najveći udarac bio je nanešen izvozu drvoprerađivačke industrije, koji je u toku svjetske krize znatno pao. Osim toga, smanjen je broj zaposlenih u industriji, i to od 242,6 tisuća u 1928. godini na 185 tisuća u 1932. godini.¹¹

Period između dva svjetska rata označio je u Finskoj početak proširivanja funkcija države i jačanja njezine privredne aktivnosti. Buržoasko uređenje, koje je počivalo na privatnom vlasništvu sredstava za proizvodnju, na privatnoj inicijativi i slobodnoj utakmici i karakteriziralo liberalnu državu, nakon prvoga svjetskog rata došlo je u krizu. Naime, poremećaji izazvani prvim svjetskim ratom, posljedice oktobarske revolucije i velika ekonomska kriza, označili su kraj liberalne države i nastupanje ere državnog intervencionizma, koja traje do danas. U bitno promijenjenim uvjetima kapitalizam više nije mogao funkcionirati na stari način i u klasičnim oblicima, nego je u težnji da se očuva bila neophodna njegova transformacija. Već 1919. godine država uvodi ograničenje privatnog vlasništva. Naime, neke grane industrije ili krupna poduzeća prelaze u ruke države ili pak država putem tzv. »mješovite privrede« zadobiva velik utjecaj u mnogim granama privrede. Koncentrirajući u svojim rukama značajan kapital, sama država postaje kapitalist. Godine 1919. država je osnovala tvornice sumporne kiseline i superfosfata, tvornicu drvne industrije i celulozu. Ona je preuzela i rudnike ugljena Outokumpu, osnovala dioničarsko društvo »Imatran Vojma« i proširila proizvodnju na području vojne industrije. Izražena je tendencija širenja državnog utjecaja općenito, a posebno u podsticanju ekonomskog razvitka u privrednim djelatnostima za koje privatni kapital nije bio toliko zainteresiran.

Period neposredno nakon drugoga svjetskog rata karakterizira, prije svega, promijenjeni međunarodni položaj Finske i razvoj nove vanjskopolitičke linije, u osnovi koje su dobrosusjedski odnosi između Finske i Sovjetskog Saveza. U toj etapi država je ulagala velik napor da proširi demokratske osnove političkog sistema i donijela je niz progresivnih mjera koje su utjecale na poboljšanje položaja radničke klase. Radnička klasa postajala je sve brojnijom, snažnijom i organiziranijom snagom, i to ne samo u obliku sindikata,

11 Pekka Kosonen, *nav. dj.*, str. 33. V. 1: Carl Erik Knoellinger, *Labor in Finland*, Cambridge 1960. str. 16—29.

nego i u obliku svojih političkih stranaka. Da bi spriječila klasne sukobe koji bi mogli ugroziti buržoasko društveno uređenje, država je, iako pretežno u rukama buržoazije, učinila niz ustupaka zahtjevima radničke klase, koji su pridonijeli poboljšanju uvjeta rada, nagrađivanja rada i širenju političkih prava. Takva tendencija u djelovanju države, izražena u njezinoj ekonomsko-socijalnoj funkciji, pogodovala je proširenju i jačanju sfere utjecaja radničke klase. Provodeći takvu politiku, država je igrala ulogu arbitra među društvenim klasama.

U vrijeme završetka drugoga svjetskog rata Finska je bila prilično nerazvijena zemlja i zaostajala je za većinom nordijskih zemalja. Poljoprivredni sektor bio je dominantan s obzirom na udio radne snage zaposlene u njemu. Specifičan industrijski razvoj odvijao se sporim tempom, pa nije imao dinamiku kakva se sreće u drugim nordijskim zemljama. U usporedbi sa susjednim zemljama, pada u oči srazmjerno niži životni standard finskog stanovništva, kao i slabije razvijena ekonomska i socijalna politika. Osnovno objašnjenje takva stanja treba tražiti u činjenici da građanski rat 1918. nije imao za posljedicu samo ekonomsku stagnaciju, nego i sukob raznorodnih elemenata društva, koji je proizašao iz neslaganja u nekim osnovnim pitanjima unutrašnjeg razvitka. Potrebno je spomenuti i nepostojanje jedne snažnije partije koja bi bila u stanju provesti ekonomsku i socijalnu politiku utemeljenu na suradnji više političkih stranaka. Početno nacionalno pomirenje bilo je otežano i činjenicom da je djelatnost Komunističke partije u periodu od 1930. do 1944. godine bila zabranjena i ugušivana.

Nesumnjivo je, pak, da su brojne teškoće i problemi, koji su najvećim dijelom proizašli iz ratnog razaranja industrijskih kapaciteta u toku drugoga svjetskog rata, doveli do niza ekonomskih promjena koje su postupno mijenjale postojeću fizionomiju i profil socijalne strukture finskog društva. Nakon ozbiljnih ekonomskih potresa izazvanih drugim svjetskim ratom, koji su imali velikog odraza na privredu zemlje, kao i reparacije Sovjetskom Savezu, Finska je bila suočena s potrebom diverzifikacije industrijske proizvodnje kako bi se oslobodila jednostranoga privrednog razvoja i zavisnosti zemlje od uspjeha ili neuspjeha plasmana proizvoda drvne industrije na svjetskom tržištu. Zavisnost Finske od izvoza drveta odrazila se dalekosežno na opće privredne i društveno-političke tokove u zemlji. Krajem 50-tih i početkom 60-tih godina 25% ukupnog stanovništva Finske bavi se poljoprivredom. U Finskoj je, za razliku od drugih nordijskih zemalja u kojima je u to doba oko 10% poljoprivrednog stanovništva, uloga poljoprivrede još dominantna. Istovremeno, 5,8% od ukupnog stanovništva zaposleno je u šumarstvu. Sitni posjedi bili su daleko najrasprostranjeniji oblici posjeda na finskom selu i njihov se broj neprekidno povećavao. Naime, u poslijeratnom periodu država je provela agrarnu reformu na osnovi koje se pojavljuju brojna sitna seljačka domaćinstva u raznim dijelovima zemlje.

Između 1960. i 1980, kad je industrija brzo rasla, a trgovina, transport i komunikacije se silno razvijale, od tradicionalne i izrazito poljoprivredne zajednice Finska prerasta u modernu, industrijski visokorazvijenu zemlju. Promjene u strukturi industrije i u strukturi zanimanja, osobito od sredine šezdesetih godina, odvijale su se takvom brzinom da je sektor usluga i sektor industrije i građevinarstva doživio ekspanziju kojom je nadmašio poljoprivredu s obzirom na broj zaposlenih u toj grani početkom sedamdesetih go-

dina. Velika strukturalna promjena u suvremenome finskom društvu rezultirala je ekspanzijom novih zanimanja na račun poljoprivrede i označila je uzdizanje industrijske radne snage i radne snage zaposlene u sektoru usluga na vodeće pozicije u društvu.

Utjecaj znanstvenotehničke revolucije, upotreba novih izvora energije, visok stupanj društvene podjele rada, ekspanzija obrazovanja, diferencijacija strukture zanimanja, stalni porast životnog standarda važniji su faktori koji su stvarali uvjete za mijenjanje ekonomske strukture i dinamičniji razvoj i modernizaciju finskog društva. Analiza ekonomskih i društvenih odnosa u godinama nakon drugoga svjetskog rata pokazuje da je taj period u Finskoj donio značajnije strukturalne promjene. U periodu od 1950. do 1969. prosječna godišnja stopa rasta BND u Finskoj iznosila je 5,1% i 4,3% u periodu od 1970. do 1981. Udio radne snage u primarnom sektoru pao je od 46% u 1950. na 11% u 1980, a udio zaposlenih u sekundarnom i u tercijarnom sektoru porastao je u istom periodu od 27% i 26% na 35%, odnosno na 54%. Između 1950. i 1980. udio proizvodnje primarnog sektora u formiranju BND opao je od 25,9% na 9,2%, dok je udio proizvodnje sekundarnog sektora ostao isti (40%), a udio tercijarnog sektora porastao je od 33,8% na 50,8%.¹² U poređenju s evropskim i drugim razvijenim zemljama svijeta, ekonomski razvoj Finske ne samo da je bio iznimno rapidan, nego bi se moglo reći da nijenda zemlja (ili ih je vrlo malo u Evropi), nije doživjela takve promjene. Usporedo s ekonomskim promjenama, Finska se vrlo brzo urbanizirala, a odlučan trenutak u tom procesu nastupio je 60-tih godina.

Takvi ekonomski uvjeti odrazili su se i na politički život Finske, na stabilnost koalicijskih vlada (centar-ljevica od 1966), kao i na formiranje novih slojeva državne i privredne birokracije.

Prije upoznavanja s osnovnim promjenama u socijalnoj strukturi suvremenoga finskog društva, a koje su izravan rezultat promjena u ekonomskoj sferi i procesa koji su zahvatili Finsku nakon 1960. godine, ukratko treba ukazati na kriterije određivanja pojedinih socijalnih klasa i njihova međusobnog razgraničenja. Osnovni kriteriji utvrđivanja mjesta, odnosno položaja pojedinih socijalnih grupa u društvu jesu ekonomski: odnos prema sredstvima za proizvodnju i izvor dohotka, odnosno učešće u raspodjeli dohotka. Pored tih, u literaturi se susreću i drugi kriteriji,¹³ tzv. sekundarne karakteristike klasne strukture kao, na primjer, vrsta zanimanja, pripadnost određenom sektoru proizvodnje, društveni prestiž, obrazovanje, zanimanje, standard života i drugi. S obzirom na odnos prema sredstvima za proizvodnju i izvor dohotka, stanovništvo Finske sve se više koncentrira u dvije osnovne grupacije: na poslodavce (kapitaliste i druge poslodavce, na primjer državu) i na osobe u najamnome radnom odnosu. S obzirom na ulogu i značenje tih grupa u društveno-ekonomskom životu zemlje, razlika među njima je velika. U socijalnoj

12 Ilkka Heiskanen, *University of Helsinki, Top Interlocking Directorates as Quasi-Government in Economic Sector*, Prepared for delivery at the XIIth World Congress of the International Political Science Association, Rio de Janeiro, Brazil, August 9-14, 1982, str. 6.

13 Jaakko Nousiainen, *The Finnish Political System*, (prijevod s finskog), Cambridge 1971, str. 10. i 11.

M. Alestalo and T. Toivonen, *Changes in Class Structure and Stratification in Finnish Society 1950-1974*, Research Report, br. 210, Helsinki 1977, str. 17.

strukturi aktivnog stanovništva prevladavaju osobe u najamnome radnom odnosu, dakle osobe koje žive od prodaje vlastite radne snage. U kategoriju osoba u najamnome radnom odnosu uključeni su i najviši funkcionari, kao i menadžeri korporacija, koji po svojim primanjima pripadaju kapitalističkoj klasi. Između tih dviju osnovnih društvenih klasa nalaze se srednji društveni slojevi, koji nastaju uglavnom na račun radnika u neposrednoj proizvodnji čiji broj opada s razvojem i utjecajem automatizirane proizvodnje. S ekonomskim razvojem i ekspanzijom materijalnog života, s automatizacijom i kibernetizacijom proizvodnje stvoreni su i uvjeti za bitnije mijenjanje strukture radničke klase. Prije razmatranja značajnijih strukturalnih promjena unutar radničke klase potrebno je naglasiti da radničku klasu u širem značenju definiramo kao onaj dio najamne radne snage koji ne posjeduje sredstva za proizvodnju i koji je ekonomski prinuđen da prodaje svoju radnu snagu. Radnička klasa u suvremenome kapitalističkom društvu Finske po strukturi nije homogena kategorija. Pojedini slojevi međusobno se razlikuju s obzirom na njihovu ulogu u društvenoj organizaciji rada, načinu života, aspiracijama, profesionalnim kvalifikacijama, radnim uvjetima, izvoru i učešću u raspodjeli dohotka, općoj socijalnoj poziciji, uključenosti u razne oblike privredne djelatnosti itd.¹⁴ Jezgro radničke klase — radnički sloj — čine radnici zaposleni u neposrednoj proizvodnji koji obavljaju fizičke funkcije procesa materijalne proizvodnje, pa ih zovemo fizičkim radnicima.

Imajući u vidu da su se u strukturi radničke klase dogodile promjene, potrebno se ukratko osvrnuti na njih.

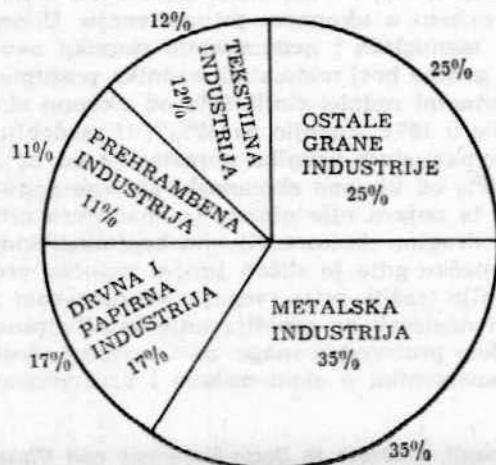
Prvo, dok je u ranijim fazama industrijskog razvoja osnovni izvor regrutiranja radničke klase za industriju bio u širokim slojevima seljaštva, najveći postotak današnje klase najamnih radnika potječe upravo iz redova radničke klase. *Drugo*, pod utjecajem automatizacije i sve savršenijih metoda industrijske proizvodnje došlo je do promjene odnosa između manualnog i nemanualnog dijela radničke klase, odnosno do porasta udjela onog dijela radničke klase koji nije uključen u kategoriju manualnih radnika. Naime, riječ je o tehnički i znanstveno kvalificiranoj radnoj snazi koja ovisi o najamnini, ali kojoj pripada značajno mjesto u ukupnom privređivanju. U periodu od 1950. do 1970. godine broj manualnih i nemanualnih radnika uvećavao se istim tempom. Ali, od 1970. godine broj manualnih radnika postupno se smanjuje. Dok su 1970. godine manualni radnici činili 46⁰/₀ od ukupno aktivne radne snage, dotle se njihov udio u 1974. smanjio na 43⁰/₀.¹⁵ U razdoblju od 1960. do 1970. godine postotak nemanualnih radnika porastao je od 22⁰/₀ na 31⁰/₀, da bi 1975. godine iznosio 38⁰/₀ od ukupno ekonomski aktivne populacije. Pri tome valja konstatirati da ta pojava nije nimalo iznenađujuća niti slučajna, osobito ako se uspoređuje s drugim visokorazvijenim kapitalističkim zemljama poput Švedske ili SR Njemačke gdje je sličan proces započeo već pedesetih godina. Uzroke te pojave valja tražiti, prije svega, u ekonomskom i tehnološkom razvoju koji stavlja veći naglasak na zapošljavanje kvalificirane radne snage; u novoj ulozi znanosti kao proizvodne snage, pa i rastućoj ulozi istraživača, inženjera, tehničara i znanstvenika u ekonomskom i društvenom

14 Jaako Nousiainen, *nav. dj.*, str. 10.

15 Timo Toivonen and Stanislaw Widerszpil, *Changes in Socio-Economic and Class Structure* u: Erik Allardt and Włodzimierz Wesolowski (ed.) »Social Structure and Change Finland and Poland, Comparative perspective«, str. 99.

životu; u razvoju školskog sistema, obrazovnih, kulturnih, zdravstvenih i drugih uslužnih institucija; u rastućoj ulozi države i širenju njezina utjecaja na privredne djelatnosti, te u razvoju trgovine i drugih službi koje zapošljavaju nemanualne radnike. Znanstvenotehnoški napredak i sve ubrzanije širenje znanja i pretvaranje industrije u područje tehničke primjene znanosti rezultiralo je, između ostalog, i mijenjanjem karaktera radnih operacija. Težak i zamoran fizički rad zamjenjuju strojevi koji obavljaju određene radne operacije. Treće, značajna promjena u strukturi radničke klase odnosi se na promjenu raspodjele radne snage s obzirom na privredne grane. Naime, kao posljedica znanstveno-tehnoškog napretka u posljednja dva desetljeća došlo je do pomaka radne snage zaposlene u pojedinim privrednim granama i time do promjene odnosa između različitih slojeva radničke klase. Smanjuje se broj poljoprivrednih radnika i to od 27% u 1960. godini na 17% u 1970. odnosno na 10% u 1980. godini.¹⁶ Ta promjena ne proizlazi samo iz visokomehaniziranosti poljoprivrede, nego i iz bolje organizacije rada i visokoga stručnog obrazovanja poljoprivrednog stanovništva. Interesantno je napomenuti da finsku poljoprivredu karakteriziraju male farme u prosjeku s 11 hektara obradivih površina i s oko 35 hektara šuma. Zahvaljujući prijelazu na nove metode proizvodnje smanjuje se broj zaposlenih u kožnoj industriji, u industriji bezalkoholnih pića i duhana. Glavni dio industrijskog radništva čine zaposleni u prerađivačkoj industriji. No, porasla je zaposlenost u znanstvenotehnoški razvijenim industrijskim granama kao, na primjer, u metalskoj, strojarskoj, kemijskoj, elektro i elektronskoj industriji i u industriji za prerađivanje drveta. Metalna i strojarska industrija postale su najvećim industrijskim poslodavcima i vodećem industrijskim sektorima u Finskoj, kako po vrijednosti proizvodnje, tako i u pogledu broja zaposlenih. Praktički, svaki treći Finac koji radi u industriji zaposlen je u metalnom sektoru. Distribuciju industrijske radne snage pokazuje slijedeća tabela:

Distribucija ukupne industrijske radne snage 1981. godine

METALSKA INDUSTRIJA	35%
INDUSTRIJA DRVETA I PAPIRA	17%
PREHRAMBENA INDUSTRIJA	11%
TEKSTILNA INDUSTRIJA	12%
OSTALE GRANE INDUSTRIJE	25%

(Izvor: **Metal Industry's Year book**, Federation of Finnish Metal and Engineering Industries, Helsinki 1983, str. 6).

Daljnje obilježje promjena u strukturi radničke klase odnosi se na prelaženje radničke klase i druge radne snage iz primarnog (poljoprivreda, šumarstvo, rudarstvo, lov, ribolov) i sekundarnog (industrijske djelatnosti, građevinarstvo) sektora u tercijarni sektor, sektor uslužnih djelatnosti i posredničkih aktivnosti (trgovina, bankarstvo, osiguranje, djelatnosti državne uprave, usluge zajednici i druge javne i privatne uslužne djelatnosti, transport, komunikacije). Smanjuje se broj radnika i druge privredno aktivne snage zaposlene u primarnom sektoru, a povećava broj zaposlenih u tercijarnom sektoru. Udio radne snage u primarnom sektoru opao je od 46% u 1950. na 11% u 1980. godini, a udio radne snage zaposlene u sekundarnom i tercijarnom sektoru porastao je u istom periodu od 27% i 26% na 35%, odnosno na 54%.¹⁷ Porast radničke klase zaposlene u tercijarnom sektoru i uvećanje uslužnih djelatnosti čini se da je zakonomjerna tendencija u evoluciji strukture radne snage svakog društva i da se u suvremenim društvima izražava usporedo s privrednim razvojem, povećanjem životnog standarda i porastom nacionalnog, a kasnije u korist tercijarnog sektora, iz osnove mijenja strukturu akom društvu pojavljuje se kao pratilac suvremene i moderne nacionalne industrije, odnosno privredne razvijenosti zemlje. Taj proces privrednog razvitka kojeg obilježuje opadanje primarnog sektora, prvo u korist sekundarnog, a kasnije u korist tercijarnog sektora iz osnove mijenja strukturu aktivne populacije i život ljudi u cjelini. Prevladavajući položaj tercijarnog sektora i njegova daljnja ekspanzija imaju posebno značenje i dalekosežne društvene posljedice za cjelokupnu ekonomsko-socijalnu transformaciju modernoga finskog društva.

U strukturi zanimanja izražene su i velike teritorijalne razlike. Sekundarni i tercijarni sektor razvija se mnogo brže u južnim i jugozapadnim predjelima Finske, osobito oko većih gradova koji svojim industrijskim kapacitetima i mogućnostima zapošljavanja bolje odgovaraju životnim potrebama sve brojnijega gradskog stanovništva od Laplanda ili istočne regije zemlje. Većina ekonomski aktivnog stanovništva koncentrirana je na jugu Finske. Gotovo četvrtina finskog stanovništva živi unutar radiju od 50 km od Helsinkija tj. u provinciji Uusimaa. U Laplandu, koji zauzima gotovo 30% ukupne površine Finske, živi manje od 200 tisuća stanovnika.¹⁸ Ukratko, migracije iz nutrašnjosti prema gradskim središtima znače prelaženje iz poljoprivrede u sektor industrije i uslužnih djelatnosti i povezane su s tzv. fenomenom urbanizacije industrije.¹⁹

Kad se govori o promjenama u socijalnoj strukturi suvremenoga finskog društva, mora se ukazati i na promjene u strukturi srednjih društvenih slojeva. Riječ je o brojnim grupama koje se funkcionalno nalaze na sredini spektra socijalne strukture, odnosno zauzimaju središnji položaj između osnovnih društvenih klasa: buržoazije i radničke klase. Grupe koje pripadaju srednjim slojevima zauzimaju različito mjesto u društvenoj podjeli rada. Srednji društveni slojevi toliko su heterogeni po svojoj socioekonomskoj osnovi, političkom ponašanju i objektivnim ekonomskim interesima, da im je ne samo teško naći neke zajedničke karakteristike, nego ih je još teže pojmovno jedinstveno definirati.

17 Ilkka Heiskanen, *nav. dj.*, str. 6.

18 Pekka Teräs and Hilikka Vihavainen, *nav. dj.*, str. 20.

19 Jakko Nousiainen, *nav. dj.*, str. 12.

Polazeći od historijskog nastanka kao i od ekonomske osnove, srednje društvene slojeve možemo podijeliti na »stare« i na tzv. »nove« srednje slojeve. Razlike postoje, iako nije uvijek lako povući oštru, jasnu i postojanu granicu. U »stare« srednje slojeve treba ubrojiti srednje i sitne farmere, sitne industrijalce, sitne trgovce i sitne poduzetnike. »Nove« srednje slojeve sačinjavaju ljudi slobodnih profesija, državna i privredna birokracija, te novi tip sitnih vlasnika koji su društveni proizvod krupne kapitalističke industrije i opće modernizacije. Takozvani novi srednji slojevi nisu, u stvari, novi, jer su postojali i prije. Na primjer, slobodne profesije, državni činovnici, privredna birokracija, inteligencija postojali su i prije, ali su tada bili malobrojni. Novost je njihovo naglo širenje i porast, osobito u posljednjih dvadeset godina. I pored razmjerno velike uloge starih srednjih slojeva u prijašnjoj socijalnoj strukturi, danas je primjetna tendencija opadanja njihova utjecaja i društvenog značaja. Padu utjecaja i društvenog značaja starih srednjih društvenih slojeva pridonijela je dinamika kapitalističkog razvoja.

Kao rezultat procesa industrijalizacije i otjecanja radnika iz poljoprivrednih u nepoljoprivredna zanimanja u posljednja dva desetljeća, smanjuje se postotak farmera tako da je 1980. samo 10⁰/₀ od ukupne privredno aktivne radne snage bilo zaposleno u poljoprivredi.²⁰ U periodu od 1950. do 1974. prosječna veličina farme raste od 8,9 ha do 10,7 ha, iako ni polovica od ukupnog broja farmi danas ne premašuje površinu od 10 ha. Tendencija je vladine politike danas stvaranje farmi srednje veličine, pa to ima za posljedicu da u posljednje vrijeme male farme sve više nestaju.²¹

Smanjuju se i broj i ekonomska važnost obrtnika i trgovaca na malo. Razvitak moderne kapitalističke industrije potiskuje obrtnike koji su nekada neposredno sudjelovali u proizvodnom procesu i predstavljali značajnu kategoriju u klasičnome srednjem sloju. Glavni uzrok opadanja značaja i utjecaja klasičnih srednjih društvenih slojeva u neposrednoj je vezi s razvojem moderne industrije i pretvaranjem jednog dijela zaposlenih u radnu snagu na razini radničke klase, i to prvenstveno onog dijela koji se ne bavi manualnim radom — sitnih namještenika u državnoj upravi i upravnotehničkom aparatu privrede, dok se drugi dio uključuje u razne grupe novih srednjih slojeva koje čine slobodne profesije, državna i privredna birokracija i tzv. novi sitni vlasnici.

Pripadnici vodeće upravljačke državne strukture (vrhunski službenici države), kao i pripadnici vodeće privredne strukture (menadžeri u velikim poduzećima i korporacijama) — a njihov udio raste od 0,8⁰/₀ ekonomski aktivne populacije u 1960. na 0,9⁰/₀ u 1970.²² — koji se nalaze na vrhu državne i privredne hijerarhije, objektivno i subjektivno pripadaju kapitalističkoj klasi i s kojom su nerazdvojno povezani. Međutim, službenici srednjeg ranga, po društvenom položaju, načinu života i mišljenja, pripadaju srednjem društvenom sloju, dok se na najnižoj razini nalaze osobe koje objektivno treba uključiti u radničku klasu. Dijelovi inteligencije, osobito predstavnici raznih vrsta slobodnih profesija koje ne iskorištavaju tuđi rad, po svome društveno-ekonomskom položaju pripadaju srednjem društvenom sloju. Jedan dio pripada pak buržoaziji, a drugi radničkoj klasi, jer njihov rad iskorištava poslodac.

20 Pekka Teräs and Hilkka Vihavainen, *nav. dj.*, str. 22.

21 *Monthly Review of Agricultural Statistics*, br. 4/1976, Helsinki, Table, 1.

22 Timo Toivonen and Stanisław Widerszpil, *nav. dj.*, str. 115.

vac. Graničeći jednim dijelom s osnovnim društvenim klasama, pripadnici srednjih društvenih slojeva donekle i sami pripadaju kapitalističkoj ili radničkoj klasi.

U socioekonomskoj strukturi suvremenoga finskog društva značajno mjesto pripada kapitalističkoj klasi. Promjene koje su se dogodile u institutu kapitalističkog vlasništva, tj. postupno odvajanje vlasništva kapitala od primjene kapitala u proizvodnji, odnosno cijepanje vlasničkih odnosa i funkcija, imalo je za posljedicu promjene u unutrašnjoj strukturi kapitalističke klase. Najvažnija promjena jest, svakako, raslojavanje kapitalističke klase na dioničarski sloj, koji zadržava pravo prisvajanja stanovitoga dijela viška vrijednosti u obliku dividenda, i menedžerski sloj, profesionalne plaćene upravljače (menedžere), koji koncentriraju u svojim rukama značajne upravljačke funkcije. Interesi profesionalnih upravljača — menedžera isprepleteni su s interesima ostalih dijelova kapitalističke klase i zajednički su usmjereni na stjecanje profita, premda bi bilo pogrešno izjednačavati i poistovjećivati ta dva sloja.

Pored privatnog kapitala, koji ima dominantnu ulogu u finskoj privredi, značajno mjesto u pojedinim privrednim granama pripada državnom sektoru. Državni sektor u Finskoj razvijao se iz godine u godinu, tako da je 1980. — s pozicijama koje je imao u važnijim privrednim granama u pogledu udjela u novostvorenoj vrijednosti — sudjelovao u BND zemlje s oko 15%.²³ Državni sektor u Finskoj uvijek je igrao značajniju ulogu nego u susjednim skandinavskim zemljama, osobito u Norveškoj i Švedskoj.²⁴ U periodu od 1960. do 1970. kad su političkom scenom Finske dominirale koalicijske vlade stranaka centra i ljevice, nekoliko velikih kompanija došlo je pod kontrolu države ili je pak osnovano od strane države. Takav su slučaj velike čeličane Rautaruukki Oy, osnovane 1960. a danas zapošljavaju više od 7 tisuća ljudi. Korporacija Rautaruukki Oy of Finland jedan je od najmodernijih i najvećih proizvođača čelika u nordijskim zemljama²⁵ i danas sudjeluje s 80% u finskom izvozu čelika i čeličnih proizvoda. U nekim granama privrede, kao što su na primjer proizvodnja i prodaja alkohola, država ima isključivi monopol. Nadalje, proizvodnja energije, neke grane metaloprerađivačke, drvne i kemijske industrije, te prerada nafte, zatim željeznice i zračni promet također su u rukama države. Država je vlasnik 29% ukupnih šumskih površina i oko 1% oranica.

Zahvaljujući činjenici da oko 65% ukupne površine zemlje pokrivaju šume, Finska se razvila u svjetski vodeću zemlju drvne i papirne industrije. Unatoč nedostatku vlastitih rudnih bogatstava, osobito krutih i tekućih goriva, finska privreda ostvarila je iznimno visok stupanj modernizacije i razvoja na području metalske, strojarske i, u novije vrijeme, kemijske industrije. Ona pripada vodećim evropskim proizvođačima bakra i nikla, a proizvodi i oko 5% svjetske proizvodnje kobalta i 11% svjetske proizvodnje vanadija.²⁶

U ukupnoj strukturi izvoza dominiraju proizvodi drvne i papirne (38% u 1982. godini), metalske (36%), kemijske industrije (11%), dok su 15% činili

23 Pekka Teräs and Hilikka Vihavainen, *nav. dj.*, str. 35.

24 Nils Elvander, *State Intervention and Economic Freedom* u: Folmer Wist (general editor), „Nordic Democracy“, Copenhagen 1981, str. 283.

25 *Association of Finnish Steel and Metal Producers*, Helsinki 1983, str. 4. V. i: Andrew Boyd, *Koivisto's new Finland, A survey*, The Economist, August, 28, 1982, str. 4.

26 Pekka Teräs and Hilikka Vihavainen, *nav. dj.*, str. 24.

proizvodi drugih industrijskih grana.²⁷ Visoka kvaliteta finških proizvoda, uz primjenu najsuvremenije tehnologije, pridonijela je afirmaciji finških proizvođača ne samo na zapadnoevropskom tržištu i u Sovjetskom Savezu, nego i u Sjedinjenim Američkim Državama. Interesantno je spomenuti i međunarodnu reputaciju finških građevinara, konstruktora, arhitekata, gradskih planera i dizajnera širom svijeta. Finske korporacije danas su angažirane na relaciji sedamdeset projekata u osamnaest zemalja, ponajviše na Srednjem Istoku i u Africi, osobito od zemalja Zalteva do Nigerije i Kenije. Finci su se tu istakli kao graditelji i projektanti cesta, sistema za navodnjavanje, hotela, luka i različitih tvornica. U Sovjetskom Savezu u Svetogorskom, jugoistočno od Imatre, Finci su izgradili tvornice papira i celuloze i jedan potpuno novi grad. Pored toga, povjerena im je i izgradnja rudnika željeza u Kostamusu (Kostomuksha), te izgradnja pedeset naselja u unutrašnjosti Sovjetskog Saveza, duž plinovoda koji će povezivati sjeverozapadni dio Siberije i Evropu.²⁸ Realizacijom tih projekata omogućen je povratak mnogim Fincima koji su u potrazi za poslom emigrirali u druge zemlje, ponajviše u Švedsku.

U vlasništvu Finaca nalazi se više od 20% različitih korporacija širom svijeta, a najviše ih je u Švedskoj, Velikoj Britaniji, SR Njemačkoj i SAD. Uloga vanjske trgovine u posljednja dva desetljeća rasla je iznimno brzo. Takav razvoj bio je u velikoj mjeri potpomognut internacionalizacijom finske ekonomije, odnosno liberalizacijom vanjske trgovine. Finska je pridružena članica EFTA od 1961. godine 1973. zaključila je sporazum o slobodnoj trgovini industrijskih proizvoda s EEC, a te je godine Finska kao prva zapadna zemlja potpisala sporazum o suradnji s CMEA (Comecon).

Cjelokupan ekonomski razvoj, iako vrlo impresivan, bio je sredinom 70-tih godina pogođen, kao i u drugim zemljama zapadne Evrope, ekonomskom recesijom. Već je prva energetska kriza dovela do porasta cijena nafte i drugih energetskih izvora, što je imalo za posljedicu deficit od osam milijardi finških maraka u ravnoteži plaćanja 1975, pojačanu inflaciju i porast nezaposlenosti. U periodu od 1978. do 1981. započeo je privredni prosperitet, koji se polaganim tempom nastavio do danas. Objašnjenje te pojave mnogi istraživači nalaze u spiralnom rastu cijena izvoznih proizvoda drveta i papira, u stabilizaciji bilateralne sovjetske trgovine, odakle Finska dobiva sirovu naftu i prirodni plin a plaća ih vlastitim proizvodima. Brži ekonomski razvoj podržan je i stimulirajućim mjerama vladine ekonomske politike. Bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika iznosio je 1981. godine 10.240 američkih dolara, pa je po tom mjerilu Finska zauzela deveto mjesto među najrazvijenijim zemljama svijeta.²⁹

Poslijeratno razdoblje u Finskoj obilježeno je, kao i u nekim drugim visokorazvijenim kapitalističkim zemljama, čvrstom povezanošću ekonomije i politike, posredstvom suradnje vrhova države i velikih korporacija. Povezivanje države s korporacijama i krupnim monopolima odvija se u Finskoj na razne načine, na primjer osobnim kontaktima i utjecajem putem političkih stranaka, zastupljenošću krupnih kapitalista u državnim organima i raznim državnim komisijama i komitetima itd. Ta se suradnja, između ostalog, često svodi na

27 *Metal Industry's Year Book*, Helsinki 1983, str. 6.

28 Andrew Boyd, *nav. dj.*, str. 9.

29 *Facts about Finland*, Union Bank of Finland, Helsinki 1983, str. 3.

povezivanje vrhovnih rukovodilaca banaka i krupnih monopola s članovima raznih državnih resora, kao na primjer s ministarstvima financija, vanjskih poslova ili pak ministarstvom trgovine i industrije.³⁰ Te veze razvijaju se i kroz druge organizacije, kao što su Savjet za ekonomsko planiranje i Ekonomski savjet. Povezivanjem države i monopola preko raznih industrija država gubi ulogu protutežne snage, u kakvoj se pojavljivala ranije zahvaljujući svojoj ekonomskoj politici i drugim mjerama. Ta se suradnja svodi i na to da država danas preuzima donošenje raznih sistemskih rješenja i mjera, osobito u pogledu ekonomskog razvoja, koje će omogućiti visoku stopu zaposlenosti, ekonomski progres, privrednu stabilnost, brži privredni rast, visoku potražnju, reguliranje i usklađivanje radnih odnosa, kao i drugih mjera socijalne politike, zalaganje u razvijanju i jačanju raznih oblika međunarodne ekonomske suradnje itd. Moderna korporacija ostvaruje svoju moć i nove privilegije i putem državne vlasti, a država se sve više oslanja na veliku korporaciju.³¹

Promjene u strukturi kapitalističke klase i sve veća birokratizacija društvenog života neposredno su utjecali na položaj buržoazije kao vladajuće klase. Dok je buržoazija ranije ostvarivala funkciju vladajuće klase neposredno, u današnje vrijeme ostvarivanje te funkcije uglavnom je moguće preko nekih važnijih hijerarhijski organiziranih institucija, među kojima posebnu važnost imaju kapitalističke korporacije i politički aparat. Danas se u Finskoj govori o tzv. »novoj volji ili o novom raspoloženju« onih koji donose odluke. »Novo raspoloženje« ponekad se opisuje kao »novi konsensus« i poistovjećuje se s postojanjem »kartelske elite« koja se sastoji od političara, sindikalnih lidera i lidera financijskog i korporacijskog sektora. Sve je izraženiji trend neformalnog i međusobnog povezivanja i integriranja korporacijskog (businessa), organizacijskog (stranke, organizacije za kolektivno pregovaranje) i političkog sektora (institucije političke vlasti).³²

Novi konsensus uvjetovan je objektivnim okolnostima, prije svega promjenama u odnosima klasnih snaga suvremenoga finskog društva tokom nekoliko posljednjih desetljeća, a koje su dovele do smanjivanja suprotnosti i uspostavljanja ravnoteže snaga dviju osnovnih društvenih klasa: radničke klase i buržoazije. I buržoazija i radnička klasa došle su do spoznaje o mogućnosti i nužnosti konsensusa, odnosno o spremnosti na međusobne ustupke u raznim pitanjima.

Stefica Deren-Antoljak

ECONOMIC-SOCIAL CHANGE IN CONTEMPORARY FINLAND

Summary

During the past twenty years Finland has changed from a traditionally agricultural community into a modern, highly industrialized country. The impact of the scientific and technological revolution, the use of new sources of energy, a high degree

30 Pekka Kosonen, *nav. dj.*, str. 61.

31 Isto.

32 Ilkka Heiskanen, *nav. dj.*, str. 7.

of social division of labour, expansion of education, differentiation in the pattern of occupations, a steady rise in the living standard, these are the main factors of change in the economic structure, the dynamic growth and the modernisation of the Finnish society. A series of economic changes gradually altered also the character of the social structure of Finnish society. Changes in the structure of industry and in the pattern of employment, beginning in the mid-sixties, occurred at such a fast rate as to produce an expansion in the industrial, construction and service sectors which far outstripped the role of agriculture, both in terms of output value and of the number of employed. The profound structural change resulted in an expansion of new occupations at the cost of agricultural ones, giving the population employed in industry and in the service sector a leading position in the society. The prominent role of the tertiary sector in the highly developed Finnish society is a corollary of the modern national industry, and of the country's high level of development. This process of economic development, characterized by a decline of the primary sector, first in favour of the secondary, and later of the tertiary sector, induced fundamental changes in the population structure and in the life of the people. The dominant position of the tertiary sector and its further expansion have a special significance and far-reaching consequences for the entire economic-social transformation of modern Finnish society.